

L'hospici: l'estruncat projecte igualadí del segle de les llums¹

Maria Garganté

I. INTRODUCCIÓ: UN TERRENY «ABONAT»?

La descripció que l'any 1736 fa el Dr. Joan Padró Serrals, prevere beneficiat de Santa Maria i doctor en lleis, sobre l'activitat econòmica igualadina del moment ens dóna una idea prou evident de l'efervescència i la importància de la vila en el desenvolupament industrial català. Ens diu Joan Padró que «casi toda la villa está poblada de artífices en todo género de cosas que necesita una república. Ay fábricas grandes, costosas y ricas de lanas y paños de todo género, hasta de los más escogidos, y ay de estas oficinas algunas que necesitan de trescientos trabajadores continuamente para mantenerlas».² Deixant de banda el fet que la descripció pugui ésser un pèl exagerada, és ben cert que la indústria igualadina dóna signes inequívocs de gran vitalitat.³

1. Aquest treball s'emmarca dins l'activitat del projecte de recerca *Recepció de l'art barroc a Catalunya (1640-1808). Fortuna historiogràfica i vicissituds patrimonials*, de la Universitat Autònoma de Barcelona i la Universitat de Girona (HAR2009-14149-C02-02), finançat pel Ministerio de Educación y Ciencia. Així mateix, les abreviatures utilitzades són les següents: AHN (Archivo Histórico Nacional), AHCC (Arxiu Històric Comarcal de Cervera) i ACGAX (Arxiu Comarcal de la Garrotxa).
2. J. PADRÓ I SERRALS: *La Sagrada imagen del Santo Cristo de Igualada. Historia del origen de su veneración y prodigios. Segunda edición, mejorada considerablemente y aumentada con una extensa descripción de aquella villa por don Jaime Gomis y Galtés*, Igualada, Imp. de Joaquín Jover i Serra, 1852. Segons J. M. TORRAS I RIBÉ: *Història de l'Anoia*, vol. I, Manresa, Edicions Selectes, 1988, p. 86.
3. J. M. TORRAS I RIBÉ: *Economia i societat a la comarca de l'Anoia en el tombant dels segles XVIII al XIX. I. Les respostes al «Qüestionari de F. Zamora i altres descripcions» (1736-1856)*, i J. M. TORRAS RIBÉ *La revolució industrial a la comarca de l'Anoia*, Barcelona, Rafael Dalmau editor, 1979.

Plànol corresponent al terme d'Igualada. Formava part del projecte per a l'aprovació de l'hospici. AHN: Consejos. Lligall núm. 37.141.

De fet, activitats com les dels paraires o els blanquers les trobem documentades a Igualada des del segle XIV. L'any 1797 hi havia 20 adoberies a Igualada amb més de dos-cents obrers,⁴ ja que de fet, al segle XVIII, Igualada era, juntament amb Vic, la ciutat amb més tradició adobera de Catalunya. A mitjan segle s'institueixen el gremi de barreters i també el gremi dels velers —teixidors o fabricants de vels—, els primers operaris dels quals procedien de Manresa. D'altra banda, els teixidors de llana i lli conformarien l'any 1754 un gremi propi, les ordinacions dels quals indicaven, entre altres aspectes, que havien de seguir les mides —de la cisa o la pua— dels teixidors de Barcelona i que cada teixidor no podia tenir més de dos telers pel seu compte, però sí que en podien tenir més els mestres fabricants del gremi. L'any 1797 Igualada tenia 60 telers que teixien «panyos ordinaris» i que tenien 3.200 obrers que hi treballaven, produïen 48.000 canes de roba.⁵

Una ciutat amb una indústria en plena efervescència i amb una situació estratègica en la xarxa viària de l'època constituïa un terreny abonat per a la creació d'un projecte que entronca amb la política regalista del regnat de Carles III i que bascula entre les utopies pròpies de la Il·lustració i la rea-

4. J. SEGURA: *Història d'Igualada*, vol. 2, Igualada, 1978 (reproducció facsímil de la primera edició de 1907-1908), p. 120.

5. J. SEGURA, 1978 (1907-08), p. 125. El conflicte amb Anglaterra, l'anomenada Guerra Gran, farà que aquest volum disminueixi notablement, de manera que es documenta que l'any 1799 hi havia 40 telers i el nombre de canes també havia baixat fins a 32.000

litat. Ens estem referint al projecte presentat per l'Alcalde d'Igualada al Consell Reial per tal d'establir un hospici amb un «taller d'indústria popular», amb l'objectiu d'acabar amb la mendicitat voluntària. S'hauria d'establir a la capella, casa i terrenys de Sant Magí, extramurs de la vila. La fundació es faria amb el llegat que havia deixat el prevere i doctor en lleis Joan Padró Serrals l'any 1737. Sobre aquest fet tracta el nostre treball: des dels fonaments ideològics que afavorien aquest tipus d'iniciatives, fins a les dificultats que van fer que, finalment, el llegat del Dr. Padró Serrals i els altres fons dels quals es disposava no es consideressin ni suficients ni prou segurs per a la fundació de l'esmentat hospici, de manera que s'acabarà proposant que el llegat sigui assumit per les Escoles Pies establertes a la ciutat, en la fundación de les quals el mateix Joan Padró i Serrals havia intervingut.

II. ELS HOSPICIS I EL REGALISME DE CARLES III

Que una ciutat efervescent com Igualada volgués fundar un hospici no ens ha d'estranyar en el context de regalisme il·lustrat propi del regnat de Carles III, durant el qual es construirán una seixantena d'hospicis a tot l'Estat, en un context en el qual la monarquia borbònica —seguint la tònica general europea— adoptava el discurs utilitarista de la pobresa. D'aquesta manera, a través del treball en els hospicis on serien acollits (i sovint reclosos) homes i dones, es regeneraven, allunyant-se del vici, de l'ociositat perniciosa, i esdevenien al mateix temps elements bàsics de l'engranatge productiu propi de les incipients societats industrials.

Efectivament, foren en general els estats europeus els que abordaren globalment el problema de la pobresa i la mendicitat. Els estadistes de la Il·lustració consideraven intolerable que una part de la massa social restés al marge de l'activitat productiva, sobrevivint només a base d'almoines. A aquesta preocupació de caràcter socioeconòmic se li afegia la preocupació de caràcter més «polític» de considerar que les masses ocioses eren més proclius a les protestes i els amotinaments. Aquests dos aspectes, doncs, foren clau per configurar una política basada en l'aprofitament econòmic de la força de treball d'aquestes classes marginals, afavorint al mateix temps la «integració» d'aquestes mateixes classes mitjançant el treball.⁶

De fet, l'interès en els hospicis per tal de combatre la pobresa, la men-

6. J. HELGUERA QUIJADA: «Asistencia social y enseñanza industrial en el siglo XVIII: el Hospicio y las Escuelas-fábricas de Alcaraz, 1774-1782», *Investigaciones históricas. Época moderna*, núm. 2, 1980, p. 73.

dicitat i la vagància entronca ja amb l'època del Renaixement, quan autors com Erasme de Rotterdam, Tomàs More o Lluís Vives ja havien vindicat la «utilitat» que podien tenir les classes més desafavorides de la societat com a força de treball.⁷ Serà, però, durant el Set-cents que aquesta idea es consolidarà de la mà d'intel·lectuals il·lustrats com l'asturià Pedro Rodríguez de Campomanes,⁸ polític i Ministre d'Hisenda del govern de Carles III dirigit pel comte de Floridablanca i autor d'obres molt concernents al tema que tractem, com *Discurso sobre el fomento de la industria popular* (1774) o bé *Discurso sobre la educación de los artesanos* (1775). Campomanes, juntament amb altres autors de l'època, defensa l'existència dels hospicis o cases de misericòrdia com a institucions benèfiques per auxiliar i posteriorment reinserir pobres i indigents, però també com a institucions que podien contribuir al creixement econòmic del l'Estat, mitjançant la seva dedicació a l'activitat industrial. Precisament al *Discurso sobre el fomento de la industria popular*, Campomanes insisteix en la relació entre indústria i progrés:

«Los productos de la industria de una nación forman el barómetro más seguro por donde se debe regular la progresión o decadencia del Estado, de su riqueza y del número de sus habitantes. Cuando los ramos de la industria están bien arreglados, se multiplican de tal manera los habitantes que naturalmente producen gran copia de mercaderías y de hombres sobrantes».⁹

D'aquesta manera, considera que és l'aplicació en la indústria el que ha propiciat l'elevada població de països proporcionalment petits en territoris com serien Anglaterra, Holanda o Suïssa —de la qual afirma que, famosa pels seus exèrcits mercenaris, el massiu reclutament de joves amb finalitats militars no n'afectava la població, que es mantenia efervescent gràcies a la indústria. Així mateix, parla d'altres territoris centreeuropeus com la Silèsia, que, «con sus telas de brabantes, presillas y coletas, todas bastas y de ínfima calidad, rinde al Rey de Prusia tanto como los demás

7. A. ALONSO; L. RODRIGUEZ: «Beneficència il·lustrada i iniciatives econòmiques a la Casa de Misericòrdia de Barcelona al llarg de la segona meitat del segle XVIII», *Pedralbes*, núm. 23, 2003, 797.

8. Sobre l'obra de Campomanes vegeu C. de CASTRO: *Campomanes: estado y reformismo ilustrado*, Madrid, Alianza, 1996; J. VALLEJO GARCÍA-HEVIA: *Campomanes y la acción administrativa de la corona, 1762-1802*, Oviedo, Real Instituto de Estudios Asturianos, 1998, i també *Campomanes en su II centenario*, Madrid, Real Academia de la Historia, 2003.

9. P. RODRÍGUEZ DE CAMPOMANES: *Discurso sobre el fomento de la industria popular* (1774), Oviedo, Grupo Editorial Asturiano, 1991.

dominios que poseía antes de su adquisición». I és que Campomanes considera que les més viables i rendibles són les indústries «bastes» o «poc fines» (en referència antagònica a la qualitat de les manufactures reials en temps de Lluís XIV de França, promogudes pel ministre Colbert al taller dels Gobelins). Els Gobelins abastien les residències reials com Versalles, però els seus productes no eren accessibles al poble, mentre que la incipient revolució industrial setcentista apostarà per una «democratització» pel que fa als destinataris dels productes.

Així mateix, Campomanes també fa referència a la ciutat de Danczik (Gdansk), a Polònia, la causa comú dels habitants de la qual «saca héroes hasta de la clase de los panaderos, porque todos los Órdenes de la ciudad tienen industria y comun interés en defender su actual constitución», de manera que si les altres ciutats poloneses n'haguessin seguit l'exemple, hauria estat impossible el desmembrament de Polònia com a nació. Finalment conclou:

«La felicidad pública se ha de conseguir por una atención universal a todos los ramos. Su fundamento está en la gran población, porque sin hombres faltan brazos a las diferentes operaciones que necesita la sociedad civil. La agricultura bien ordenada hace abundar los abastos y las primeras materias. La industria emplea los ociosos y menos robustos en las hilazas, tejidos y demás faenas de las primeras materias, para reducirlas a manufacturas. La abundancia de éstas viste a buen precio al pueblo y las sobrantes forman el comercio activo con el extranjero o con las colonias ultramarinas de una nación dominante. Su transporte da ocupación a la marina mercantil.

La educación cristiana y política de las ciencias y oficios instruye a todas las clases de sus obligaciones y en los medios de adelantar su caudal, aparta a los hombres de los sofismas y les hace discurrir con acierto, templanza y respeto a la autoridad legítima. Facilitados los medios de mantener su familia con tanta variedad de ocupaciones, se aumenta rápidamente la población o vienen a incorporarse en ella con preferencia los extranjeros. Los hijos bien mantenidos, y criados con buenas costumbres, son más arreglados y robustos y por un encadenamiento dichoso se acrecienta incesantemente el número de los vecinos. Por estos principios adquiere el Estado aquella sólida consistencia que le da respeto y vigor, y enseñados los naturales a la actividad, sólo piensan en el bien general de la sociedad donde prosperan.»¹⁰

No oblidem que Carles III havia estat, abans d'accedir al tron d'Espanya, rei de Nàpols, amb el nom de Carles VII. Símbols del regalisme propi

10. RODRÍGUEZ DE CAMPOMANES (1774), 1991.

del seu regnat a la bellíssima ciutat partenopea serien construïts en pedra i de forma monumental: del palau de Capodimonte a la Villa de Portici, fins al grandios palau de Caserta o l'hospici o «*albergo dei poveri*». Efectivament, durant els anys cinquanta i seixanta assistim a una activitat edilícia a Nàpols i rodalia, que alguns autors han qualificat de «fuori scala»: els dipòsits per a cereals (graners), el mastodòntic palau de Caserta amb el seu parc «*a perdita d'occhio*», són expressions d'un gegantisme dinàstic que conté un missatge polític ben precís, no sempre coherent amb les mesures —materials i morals— d'una ciutat sobrepoblada, amb molta pobresa i mancada d'infraestructures.

Però una de les seves obres més importants fou el monumental «Albergo dei Poveri», una construcció faraònica que no es va arribar a acabar, entre altres coses per la marxa de Carles a Espanya. Projectat l'any 1755 per l'arquitecte florentí Ferdinando Fuga, fou criticat pels intel·lectuals de l'època pel sentit «retòric» de la seva arquitectura, no pensada estrictament en funció de la seva necessitat o utilitat, sinó perquè la seva magnificència l'aproximava més a una obra de representació àulica, com si d'un gran palau es tractés, que no pas a un edifici amb unes necessitats específiques i que en principi s'havia pensat per acollir-hi unes 8.000 persones, dividides per sexe i edat. L'edifici, de planta rectangular —i amb unes dimensions de 600 × 400 metres—, s'havia projectat amb cinc patis en línia, el central dels quals acolliria una església o capella de planta centralitzada, caracteritzada per quatre naus disposades en forma d'«X». L'edifici que fou finalment materialitzat —i que com ja hem dit, restà inacabat— responia a una versió una mica més reduïda del monumental projecte, amb «només» 300 metres de longitud de façana, i tres cossos en línia (definits per sengles patis), en lloc dels cinc que s'hi havien previst. Finalment, l'any 1819 s'interromperen definitivament les obres.

Quan Carles III arriba al tron espanyol, posa en pràctica aquest «regalisme» a favor d'unes lleis que li permetessin el control absolut del «model assistencial», impulsant operacions repressives contra els indigents i vagabunds.¹¹ L'Estat volia abolir la caritat individual —considerava que l'almoïna afavoria el manteniment d'un sector de la població «ociosa»— i sota protecció reial es va crear l'anomenat «Hospici estatal», institució que va fructificar sobretot a les grans ciutats i que era tutelada i dirigida per l'Estat mitjançant la Reial Audiència, i en la qual s'hi acollien sobretot dones i nens, que durant el dia realitzaven intenses jornades de treball relacionades

11. F. GARCIA DIEZ: «Tractament de la pobresa a Igualada al llarg dels segles», *Miscel·lània Aqualatensia*, núm.13, 2009, p. 303-314.

amb les empreses locals, feina que ajudava a abaratir els costos d'elaboració dels seus productes.

Luis Manuel Martínez Domínguez destaca que no va haver-hi, però, cap pla o reglament general que ordenés la vida i el desenvolupament dels hospicis, tot i que la presència de Campomanes des de 1762 i de Floridablanca des de 1766 com a fiscals del Consejo de Castilla —amb el posterior accés a primer secretari i conseller d'Estat de Floridablanca de 1777 a 1792—, fa que puguem parlar d'unes certes directrius fonamentals en la política hospiciària, que Floridablanca mateix reorientaria l'any 1780, a causa del relatiu fracàs que s'observava en les seves finalitats i del rebuig popular a aquestes institucions. No serà fins a l'any 1780, doncs, que trobarem per primer cop unes normes generals de construcció i disposició interna d'aquests edificis,¹² si bé eren molt breus —en realitat alguns hospicis s'instal·laven en edificis preexistents— i es basaven fonamentalment en els criteris de fèrria divisió per sexes en funció dels espais —separació que també es produïa a la capella, durant els oficis— per tal d'evitar la promiscuïtat.¹³

La iniciativa de l'alcalde d'Igualada, de què tot seguit tractarem, es correspon amb aquesta «reformulació» i normativització que tingué lloc l'any 1780, que és de quan data la sol·licitud igualadina per a l'establiment d'un hospici.

III. LA PROPOSTA IGUALADINA

En el seu estudi sobre la pobresa a Igualada al llarg dels segles, Ferran Garcia Díez esmenta que l'any 1771 s'intentaren unificar a Catalunya les institucions d'assistència dirigides als pobres per tal de millorar-ne el control governamental. L'Església va oposar-se a aquesta centralització i va proposar, a canvi, la creació d'una xarxa d'hospicis situats en cadascun dels bisbats, mantenint-ne la dependència eclesiàstica i augmentant la presència de l'Església en les institucions municipals, que de manera lenta i progressiva havien anat passant a les mans dels seglars. La junta va finalitzar sense

12. Serà en la resolució dictada per Carles III el 21 de juliol de 1780. I. PALACIO LIS; C. RUIZ RODRIGO: *Asistencia social y educación. Documentos y textos comentados para una historia de la educación social en España*, Universitat de València, 1996, p. 129.
13. L. M. MARTÍNEZ DOMÍNGUEZ: «Función educativa de los hospitales y hospicios en España hasta la primera mitad del siglo XIX. La Cuna de Expósitos en las Palmas de Gran Canaria: de la respuesta socioeducativa a la lucha por la supervivencia». M. R. REYES i S. CONEJERO (coord.): *El largo camino hacia una educación inclusiva*, Pamplona: Universidad Pública de Navarra, 2009, p. 225-234.

haver arribat a cap acord. Entre el 1717 i el 1789 es van dictar seixanta ordres per tal de recloure vagabunds, cosa que evidència l'obsessiva voluntat d'extermini de la pobresa utilitzant tan sols mètodes repressius. Reproduïm, així mateix, aquesta ordenança municipal citada també per García Díez:

«Respecto de hallar en esta villa una multitud de pobres forasteros que para su sustento van mendigando por la presente villa y respecto que en la presente villa en los últimos años han venido diferentes familias extranjeras para habitar siendo la mayor parte pobres miserables. Por tanto soy del parecer que todos los habitantes que tengan recogidos en sus casas pobres forasteros que para su sustento van mendigando, que de esta hora en adelante no les den recogimiento en sus casas y que tales pobres en el término de dos días hayan de marchar de la presente villa y que no puedan pedir limosna en ella bajo la pena de tres días de cárcel por cada vez que serán encontrados en la presente villa».¹⁴

Fou en part davant d'aquesta situació d'abominació de la pobresa i voluntat de controlar-la, però també amb l'objectiu de «rendibilitzar» aquesta pobresa mitjançant la seva «reconversió» en mà d'obra barata per a l'activitat industrial de la ciutat, que l'any 1780 Francisco Antonio Muñoz, alcalde major d'Igualada des del mes de febrer de 1779,¹⁵ va enviar al Reial Consell un projecte que preveia la construcció d'un hospici o casa de misericòrdia —que fos a la vegada «taller» caritatiu—, amb la participació financera de l'Estat, la tutela de l'Església i la col·laboració de les diferents causes pies de la vila.

El principal fons amb el qual es comptava per a la creació del nou establiment era, però, el llegat de Joan Padró Serrals, prevere beneficiat de Santa Maria d'Igualada i doctor en dret, pertanyent a una de les famílies igualadines més notables del segle XVIII i que ha estat a bastament estudiada per Josep M. Torras i Ribé.¹⁶ Fill de Josep Padró Bas i Caterina Serrals Muntaner, branca primogènita de la família Padró, Joan Padró i Serrals fou una de les persones que més van contribuir a la instal·lació de l'Escola Pia a Igualada —l'edifici de la qual va començar-se l'any 1733—, assignant en vida la meitat dels seus béns als escolapis, i també fou l'autor de la primera història del Sant Crist d'Igualada: *La sagrada y prodigiosa imagen dal*

14. GARCÍA Díez 2009, 303-314.

15. *Mercurio Histórico y político*, vol. I, Madrid, Real Imprenta de la Gazeta, 1779.

16. J. M. TORRAS I RIBÉ: *Una família catalana d'Antic Règim: els Padró d'Igualada*. Barcelona, 1976.

Santo Christo de la Villa de Igualada, vista en el origen de su ɛneraci3n, en sus milagros, en su Translacion   Nueva capilla, y en un panegirico, impr s a Cervera l'any 1736. De fet, la devoci3 de Joan Padr3 pel Sant Crist també es posa de manifest en el fet que al seu testament demana que una de les misses que se li han de dir al llarg de l'any sigui dita per la festa del Sant Crist, la capella del qual s'havia acabat de construir feia ben poc.¹⁷

El taller s'havia d'establir en la capella, casa i terme de Sant Magí, extramurs de la vila, la situaci3 de la qual es considerava la més rendible i c moda —com ja ho havia descrit el prevere Dr. Joan Padr3 Serrals. Es tractava d'una heretat situada al terme d'Òdena, i estava conformada —a banda de la casa i ermita de Sant Magí— pel jardí, el terme i diversos censals que aportaven una generosa quantitat de 100 rals que s'especifica que podrien ser més, si no hagués estat per la mala administraci3. L'esmentada casa i el jardí eren ocupats per una família de cuidants o masovers, amb títol d'ermitans de Sant Magí, que es quedaven amb les migrades almoines dels fidels.

L'informe presentat per Francisco Antonio Mu  z posa l'accent en la característica d'Igualada com a lloc de pas, situada al peu de la carretera de Barcelona, lloc propici a passavolants i rodamons que poguessin romandre en la indigència, per la qual cosa, respecte al nou establiment:

«Ha de tener esta casa todos aquellos destinos de piedad que el tiempo, los ingresos, ocurrencias y prudentes especulaci3n en su direcci3n la pueda aplicar, con particularidad el de recoger en él los muchos vagos y ociosos indolentes que por esta carretera se introducen a lo interior del Reyno, resguard ndolos hasta que se les descaezcan sus malos hábitos y den suficientes pruebas de poder ser miembros útiles a la República, cortándoles entre tanto la ocasi3n de infriccionarla con sus exemplos».¹⁸

I, encara:

«Como los exp3sitos son un objeto de compasi3n en que interesa muy mucho la República y es crecido el número que la proporci3n de el tránsito a Barcelona por esta villa recoge en ella, será uno de los más solícitos cuidados de la direcci3n, que se crien, alimenten y eduquen baxo su conducta, hasta ponerlos en estado que utilisen al público.

Y como la discreci3n de los que tienen en Barcelona el cargo de recoger quantos all  se remiten comprende muy bien quan expuestas van las vidas de estos inocentes por las incomodidades de los caminos y dificultades de la

17. R. D  Z CARBONELL: *El Sant Crist d'Igualada*, Abadia de Montserrat, 1965, p. 70.

18. AHN: Consejos. Lligall 37.141.

lactación, no hay duda continuarán como hasta aquí lo han hecho, suministrando aquel socorro mensual que aquel piadoso fondo tiene destinado para alimentarlos, aunque se hayan de quedar en esta villa, pasando los avisos y certificados que se acostumbran».¹⁹

A part de l'herència de Joan Padró Serrals, un altre llegat que serviria també per a dotar la fundació era el de Francisca de Merlés i de Calders, esposa de Carles de Calders (carlà de Montblanc) i senyora del castell i del lloc de Sant Guim de la Rabassa i dels llocs de Freixenet i Altadill. En el seu testament, redactat el 14 de febrer de 1641 i publicat el 24 d'octubre de 1647, uns dels grans beneficiaris eren els jesuïtes, ja que entre altres coses disposa que els pares de la Companyia de Jesús edificuin un col·legi en el lloc o terme de Sant Guim de la Rabassa o «en lo lloch derruït» de Vila-llonga, prop de Sant Martí de Sesgueioles.²⁰ El lloc escollit fou la primera opció, el poble de Sant Guim de la Rabassa, on edificaren una residència amb una espaiosa església. El conjunt es construí gairebé adossat al castell, i després de l'expulsió dels jesuïtes encara fou reutilitzat en part, a finals del segle XVIII, com a escola de nens i habitatge del mestre. Francisca de Calders havia disposat, a més, que se li digués una missa cada divendres de l'any a l'església de Betlem de Barcelona, i havia fundat un aniversari a l'església parroquial de Sant Guim amb una deixa perpètua de 96 lliures per l'obra, la il·luminació i els ornaments de dita església.²¹

D'aquesta manera, Francisca de Merlés i de Calders es vinculava amb una sèrie de personatges femenins que tindran una funció important com a mecenes, ni que sigui solament a través de les deixes testamentàries. Seria el cas de Dª Maria de Ferreras i de Camporrells, senyora de Vallferosa, que deixaria també el lloc als jesuïtes, que hi construïren una església a finals del segle XVII, o de les barcelonines Elena Soler i Victòria Astor, que, juntament amb el mercader targarí Pau Ferran, conformen la tríada de principals benefactors que van fer possible la construcció de la Casa de Convalescència a Barcelona, vora de l'hospital de la Santa Creu, durant la segona meitat del segle XVII.

D'altra banda, al testament de Francisca de Merlés i de Calders s'especificaven uns censos que encara restaven actius al segle XVIII i que eren

19. AHN: Consejos. Lligall 37.141.

20. AHCC: Fons Dalmases. C-07. Anteriorment s'havia publicat la institució d'hereu a favor de la Companyia de Jesús.

21. AHCC: Fons Dalmases. C-07. Aquestes disposicions havien estat firmades davant el notari Ballester de Calaf, els llibres del qual s'han perdut, i hi actuaren com a marmessors D. Carles de Calders, el Bisbe de Vic, el Degà d'Igualada i el Rector de Freixenet i Sant Guim.

els que es pensaven aplicar a la nova fundació. Aquests censos eren els següents; en primer lloc els que es percebien a Barcelona i circumscripció:

Els hereus de D ^a Antònia Meca, pensió de censal (s'ignora si és quitat)	30 ll
Joan Forns, impressor, pensió de censal	9 ll
Josep Barrera, plater, pensió de censal	15 ll
Manuel Bahils, de Barcelona, pensió de censal	10 ll 16 s
Miquel Valls, de Montagut, pensió de censal	12 ll 4 s 6
Antonio Surriba, de Barcelona, pensió de censal	13 ll
L'electe de la concòrdia del Sr. Marquès d'Argençola, pensió de censal	27 ll 10 s
Miquel Cercavins, del Papiol, pensió de censal	3 ll
Francisco Boxó, de Barcelona, pensió de censal	3 ll
El procurador de les herències de Sant Just paga per la concòrdia del Sr. Marquès de Rupit, pensió de censal	45 ll 10 s
Miquel Creus, pensió de censal	24 ll
Pau Cahué, de Vilassar, pensió de censal	3 ll 10 s
Concòrida de Nanot, pensió de censal	10 ll
Joan Castells, de Barcelona, pensió de censal	27 ll
Ramon Godoxer i Manuel Cortés, pensió de censal	12 ll
D. Francisco Copons, pensió de censal	27 ll
D ^a Maria Cerdà i Llampilles, pensió de censal	21 ll 12 s
Antoni Colomer, de Sant Genís de Vilassar, pensió de censal	6 ll 17 s 4
Joan Alabert, pensió de censal	22 ll 10 s
Antoni Cosa, pensió de censal	14 ll 8 s
Paula Villareal i Franquesa, pensió de censal	13 ll 1 s
D ^a Teresa Torras i Toda, pensió de censal	12 ll 1 s
Jaume Margens i Morera, pensió de censal	13 ll 1 s

Cervera

Dr. Marià Copons, pensió de censal	21 ll
Dr. Francisco Nuix, pensió de censal	4 ll 1 s
Maria Colubrans, vídua, pensió de censal	6 ll

Freixenet

El Queralt, pensió de censal	2 ll
La pubilla Raich, pensió de censal	1 s
La mateixa Raich, pensió de censal	1 s
El Pereta de l'Alió, pensió de censal	3 ll
El Combes de Malio (Pere), pensió de censal	3 ll

Maria Garganté

<i>Montmaneu</i>	
Ignasi Tarragó, pensió de censal	3 ll
<i>Pujalt</i>	
Ramon Botines, pensió de censal	24 ll 1 s
<i>Montfalcó</i>	
El Guarro, pensió de censal	3 ll
El mateix, pensió de censal	1 ll 1 s
<i>Quadra de Naró</i>	
Josep Oliva, de Naró, pensió de censal	3 ll
El mateix Oliva, pensió de censal	4 ll 1 s
<i>Rabassa</i>	
Ramon Pont, pensió de censal	22 ll
El mateix Pont, pensió de censal	1 ll 1 s
<i>Riber</i>	
Dn. Ignasi Alió, pensió de censal	12 ll
<i>Sant Domí</i>	
Governa, pensió de censal	29 ll
<i>Sant Guim</i>	
La vídua Ferrer, pensió de censal	4 ll 10 s
Satorres de la Torreta, pensió de censal	1 ll 10 s
Josep Farrés, pensió de censal	1 ll 16 s
Castellar de dalt, pensió de censal	1 ll 10 s
Castellar de baix, pensió de censal	3 ll
El Comú de Sant Guim, pensió de censal	3 ll
<i>La Tallada</i>	
El Raich, pensió de censal	1 ll 10 s
Pau Farrés, pensió de censal	4 ll 10 s
<i>Timor</i>	
La vídua Mercé, pensió de censal	36 ll

Total: 549 ll 7 s 4²²

Una quantitat que, en definitiva, encara no tenia una aplicació concreta ni una destinació fixa, però que formava part de la Causa pia de l'antic col·legi jesuític de Sant Guim —del qual els jesuïtes n'havien estat expulsats l'any 1767. És per això que en disposar de l'edifici, també es va preveure en algun moment la possibilitat de destinar aquest edifici al taller caritatiu que es volia promoure, sense per això fer cap agravi —ja que es correspondria amb les finalitats benèfiques de la causa pia— al que havia estat la voluntat de Francisca de Merlés i de Calders, instituïdora de l'esmentada casa i col·legi.

De tota manera, l'informe presentat per l'alcalde deixava clar que, per tal de dotar de manera fixa l'hospici i el taller caritatiu, caldrien 8.200 rals anuals, que, a banda dels llegats de Joan Padró i Francisca de Merlés, es podien completar, a més, amb els següents arbitris, continguts i explicats en un document anomenat «Reflexiones que fundan la legitimidad del destino que se solicita», datat el 30 d'abril de 1780; hi trobem el següent:

En primer lloc, s'esgrimia el fet de no aconseguir reduir la «indolència» de molts dels indigents que hi havia, per tal de poder-los fer «*útiles al Estado*», per la qual cosa es considerava que s'havien de prohibir les almoines diàries o «de porta», la providència de les quals havia d'anar a càrrec, en tot cas, del Municipi, que també tenia la obligació d'abordar la gestió de fer front a la pesta. En aquest sentit, l'informe cita l'esmentat Pedro Rodríguez de Campomanes —un dels principals teòrics de la il·lustració espanyola i impulsor de la creació de les «societats econòmiques d'amics del país» seguint models europeus— que considerava la pobresa i la mendicitat com un problema de salut pública.

D'altra banda, sembla que, a més dels llegats anteriorment esmentats, es comptava també amb els fons de l'anomenada causa pia dels «Mantos», conformada pels llegats pietosos de diversos benefactors amb la finalitat que els regidors de la ciutat d'Igualada els destinessin a les donzelles pobres maridades. Tenint en compte que aquesta causa pia ja tenia més de dos-cents anys, sovint els seus fons s'havien desviat dels propòsits inicials, ja que sembla que s'havien aplicat també a la fàbrica de l'església, per exemple per a la construcció de l'orgue, i a d'altres finalitats, amb consentiment dels patrons i del prelat diocesà. L'informe explicita que darrerament s'havia recorregut a la seu apostòlica per tal de fixar una finalitat permanent d'aquests llegats, i que en conclusions es decidí la designació de la meitat dels fons destinats a l'Hospital de la vila, mentre que l'altra meitat seria distribuïda pels regidors com a patrons, per tal que ho apliquessin a les joves casades de la vila. La qüestió és que hi havia fermes sospites que aquests regidors atorgaven els fons a les seves pròpies esposes, que com-

plien el requisit de ser filles d'Igualada i que també passaven com a «pobres» per no tenir patrimoni propi.

També s'esmenta que es podria utilitzar una part del que es gastava cada any per part de l'Ajuntament i de les confraries el dia de Corpus, amb els vanos de palma que duïen a la processó els regidors, cònsols de les confraries i d'altres membres i amb les enramades que guarnien les portes de les cases. La qüestió és que, segons l'informe, no es discorria realment en la legitimitat de l'elevada despesa en vanos per a una funció sagrada, ni en com es permetia la destrucció dels planters, que eren tallats indiscriminadament per fadrins a hores intempestives de la nit.

Un altre punt era el que feia referència a la quantitat de seixanta a vuitanta lliures o 800 rals que, amb altres almoines voluntàries recaptades, quedava reduïda a pans de mitja lliura i menys pes que es repartien entre els qui concorrien a Òdena a la romeria del dia de Sant Miquel, a la qual assistia molt jovent d'Igualada i que, pel fet de trobar-se a certa distància de la vila, es considerava que no era «*muy inocente semejante paseo*». Aquest fons era conegut com la «causa pia del lloc d'Òdena», de la qual es desconeixia l'origen i que consistia en setze quarteres de blat amb les quals contribuïen diverses famílies i que eren les que es distribuïen en forma de pans per Sant Miquel.

En aquesta mateixa línia, es criticava la «impunitat» amb la qual es tractaven els joves que tenien «relacions» en secret «*de día y de noche*», que ultrapassaven el que estava permès abans del matrimoni. És per això que també es fa una crítica del costum, molt estès a Catalunya, d'esperar un temps massa perllongat entre el prometatge —fet amb tota solemnitat i que incloïa una mena de cerimònia d'entrega de l'anell— i el matrimoni, «*por conveniencias temporales de sus respectivos padres o parientes*», per la qual cosa es preveia una multa de tres o quatre rals per cada vegada que es comunicés que els promesos havien incorregut en algun tipus de «desordre» en la seva conducta com a parella, amb la finalitat d'arribar a proscriure aquesta «*viciosa costumbre*». Aquesta partida monetària també estava inclosa entre els arbitris que podien destinar-se a l'hospici i taller.

Es tractava de convèncer el Real Consejo de Castilla de la viabilitat del projecte, malgrat que les rendes amb les quals es comptessin no fossin molt elevades, per la qual cosa fins i tot es fa referència al suposat caràcter «estalviador» dels catalans, com es posa de manifest en aquest paràgraf:

«En Catalunya es sin duda más accesible la empresa que se proyecta por hallarse sus naturales habituados a la parsimonia y apreciar cien reales de

salario anual tanto como en otras provincias mil, principio de prosperar tanto sus fábricas, pues pueden ganar en la balanza mercantil lo que ahorran de sobrestantes y otros empleados, cuyos crecidos salarios sobrecargan las manufacturas en otras partes».

Així doncs, s'argumentava com a exemple d'aquesta capacitat estalviadora el fet que Igualada tenia una capella de música excel·lent amb un mestre, quatre o cinc veus, tres violins, dues trompes, dos oboès i un violí, sense que arribés la renda de tots junts a dos mil rals.

Pel que fa a d'altres punts que es preveien, s'havia de posar dues famílies i el prior que tinguessin cura dels hospicians i els assistissin, a cadascuna de les quals s'assignaria la quantitat de tres-cents rals, habitació, llenya, carbó, oli, verdures i cent cinquanta rals al mes per a una criada. També era important la funció de l'encarregat de l'hospici:

«Es indispensable que haya un sugeto diligente, cuidadoso, que se haga respetar, y que recorriendo el pueblo, los mesones y los caminos a ciertas horas vele sobre recoger los ociosos, los niños que transitan de tuna con sus padres o protectores, los presente para su examen al Director y los pase a la casa del taller, si aquel se lo mandase (...); deberá además asistir a la sala del dibujo todo el tiempo que durase la escuela para zelar se guarde silencio, buen orden y hacer lo que se le encargase por el Director de la Junta, por cuya obligación tendrá el salario anual de quinientos reales sin otro algun emolumento».²³

Com que les funcions d'aquest empleat i de la mateixa escola de dibuix revertien directament en la «utilitat» dels artesans que es beneficiarien així mateix de l'existència d'aquest taller, es considera que el cost tant d'aquest treballador com de la mateixa escola havia de ser assumit pels set o vuit gremis que hi havia a Igualada. Les altres despeses de llits, roba, pa, carn, llenya, carbó, oli, vinagre i utensilis per als hospicians estaran en funció del mateix nombre d'hospicians que s'aculli, els quals després ho podran guanyar amb la seva pròpia feina.

Pel que fa a la redacció dels estatuts que s'adjuntaven amb l'informe i la sol·licitud, es fa constar que aquests han estat inspirats en els de la Real Sociedad Económica Matritense i en els de la Societat Econòmica d'Amics del País de Tàrraga, que fou la primera d'aquestes societats filantròpiques pròpies de la Il·lustració que hi hagué a Catalunya, i la seguiren després la de Puigcerdà (1781) —la de Girona (1777) no passà de l'estadi de projecte— i

23. AHN: Consejos. Lligall 37.141.

la de Tarragona (1787). De fet, les Societats Econòmiques estaven al darrere de la promoció d'altres institucions de caràcter benèfic i utilitari arreu del país, per la qual cosa no ens ha d'estranyar que la proposta d'Igualada les poguéssim tenir com a referent. A més, l'Alcalde major, Francisco Antonio Muñiz, havia ostentat anteriorment el mateix càrrec a Tàrrrega, on havia impulsat precisament la fundació de la Societat d'Amics del Bé Públic (com a nom primer; l'any 1781 fou canviat pel de Societat d'Amics del País d'Urgell).

En l'àmbit europeu, la primera d'aquestes societats econòmiques neix a Irlanda, amb el nom d'Economic Society of Friends de Dublín, fundada l'any 1762, el mateix any que es fundava la Wirtschaftliche Gesellschaft von Freunden de Berna. A l'Estat espanyol, la primera d'aquestes societats fou la Real Sociedad Bascongada de Amigos del País, fundada l'any 1765, seguida per la Real Sociedad Tudelana de los Deseosos del Bien Público, creada l'any 1773. L'any 1775 es crearien la Sociedad Económica Sevillana de Amigos del País, la Real Sociedad Económica Matritense de Amigos del País, la Sociedad Económica de Amigos del País de Granada, i la Real Sociedad Económica de Amigos del País de Vera (Almeria). L'any 1776 es fundarien la Real Sociedad Económica Aragonesa de Amigos de País i les de Las Palmas de Gran Canaria i València.

A Catalunya, com ja hem dit més amunt, la primera de les societats econòmiques d'Amics del País fou la de Tàrrrega, creada l'any 1777 —el mateix any es creava també la de La Laguna (Tenerife)—, que va suposar un esperançador intent de culturitzar i modernitzar la vila i la comarca i que mantingué interessants relacions amb altres centres culturals, com els monestirs de Poblet i de Bellpuig de les Avellanes.

L'historiador del bisbat de Solsona Domènec Costa Bafarull assenyalava que «son muchos sus individuos, y desempeña con puntualidad las comisiones que varios tribunales, cuerpos y personas de distintas clases se dignan cometerla, y son notorios los progresos con que se esmera en beneficio de la humanidad».²⁴ Ernest Lluch va realitzar el que fins ara és l'únic estudi existent sobre la Societat Econòmica de Tàrrrega,²⁵ que ben segur que mereixeria un estudi més exhaustiu, atesa la ingent quantitat de documenta-

24. D. COSTA I BAFARULL, *Memorias de la ciudad de Solsona y su Iglesia*, Barcelona, Balmes, 1959, vol. II, 574.

25. E. LLUCH: «La Sociedad Económica de Amigos del País de Tàrrrega». *Ilerda*, 31 (1971), p. 143-155. Aquest article constituïa un fragment de la tesi doctoral de Lluch, que duia per títol *El pensamiento económico en Cataluña entre el renacimiento económico y la revolución industrial. La penetración de la escuela clásica y la respuesta proteccionista* (Universitat de Barcelona).

ció conservada. Segons Lluch, la Societat s'organitzava internament mitjançant el funcionament de sis comissions: comerç, indústria popular al camp, rectificació d'escoles i educació de nens i nenes, hospitalitat, policia i indústria popular en les arts.

La comissió dedicada a les escoles fou la que funcionà amb més celebritat; es crearen vuit escoles en molt poc temps, dedicades al dibuix, a la filatura amb torn, als en telers de vetes, lligues, faixes i cinyells, a la fabricació de mitjons, realització de puntes, costura i brodat. Totes elles eren d'ensenyament professional elemental, i no consta que s'hagués establert mai algun tipus d'ensenyament superior o que l'escola de dibuix, per exemple, tingués la mínima envergadura per equiparar-se, ja no a l'Escola Gratuïta de Dibuix de Llotja —impulsada a Barcelona per la Junta de Comerç—, sinó d'altres escoles de dibuix més modestes com la d'Olot. Tot i això, sí que s'intentava afavorir i estimular aquests aprenentatges —i fins i tot la gramàtica— amb l'atorgament de premis anuals als millors alumnes, al mateix temps que també es pretenia incentivar el desenvolupament de les més diverses habilitats manuals, com la construcció d'invents o enginyers, als quals també se'ls reservava un premi.

Però el projecte més ambiciós de la Societat Econòmica targarina i que concentrà bona part dels seus esforços i esperances fou la realització del projecte del Canal d'Urgell, que havia de rebre el suport i la col·laboració de la Junta de Comerç barcelonina. Ernest Lluch, però, cita Pierre Vilar a l'hora de jutjar com a poc favorable la intervenció de la Junta de Comerç: «si se repasa la documentación del Canal de Urgell...se tiene la impresión de un gran proyecto teórico, laboriosamente continuado, como un deber, por una corporación “ilustrada”, pero sin ningún impulso activo de grupos interesados, sin ayuda verdadera del Rey, mientras que, al contrario, sordas opiniones obstaculizan toda eventual puesta en marcha». En definitiva, la Societat econòmica d'Amics del País va maldar per aconseguir trobar una sortida per al finançament del projecte de la forma més diversa —el 1788 es demana un préstec del Banco de San Carlos semblant al que s'havia concedit per a la realització del canal del Guadarrama, i cinc anys abans, el 1783, es va pretendre (no s'aconseguí) que l'obra fos pagada amb els delmes eclesiàstics i seculars, i la societat econòmica targarina s'extingí pràcticament cap a 1790.²⁶

26. E. LLUCH, 1971, p. 143-155. Davant la decadència de la Societat d'Amics del País targarina, el premonstratès Jaume Pasqual, del convent de Bellpuig de les Avellanies i soci de la pròpia institució, fa un diagnòstic afinadíssim de la situació; considera que les causes del fracàs de la Societat devien ser, d'incentius, de capital humà competent (que única-

Els estatuts presentats per l'alcalde d'Igualada, doncs, s'adaptaven a la manera de funcionar d'aquestes societats econòmiques que ell coneixia a la perfecció, i s'hi preveia que la junta havia d'escollir un director, vicedirector, secretari, vicesecretari, censor, tresorer i comptador. També es fa referència a la institució de premis per tal d'incentivar els artesans que s'hi formaven, així com l'establiment d'una escola de dibuix. Aquestes escoles de dibuix —que a Catalunya tindrien com a referència l'Escola Gratuïta de Dibuix de Barcelona, creada amb el suport de la Junta de Comerç l'any 1775— tenien una finalitat utilitària molt concreta: la de dotar les manufactures tèxtils d'artesans hàbils en el dibuix per tal d'aplicar aquesta habilitat al disseny de les anomenades «indianes». Tornem a citar Campomanes per fer-nos ressò de les seves consideracions respecte a la importància i la funció de les escoles de dibuix:

«La experiencia de nuestros días, desde la crección de la academia de San Fernando, hace evidencia de la utilidad y necesidad del dibujo: a vista del progreso, que todas las artes y oficios adquieren en el Reino por virtud de la enseñanza del diseño, que con utilidad ya se va propagando a otros pueblos por la enseñanza de los grandes maestros, individuos de este ilustre cuerpo 39, y por la imitación de sus excelentes obras.

Las artes y oficios, que inmediatamente no necesitan el dibujo, se ven precisadas a valerse de él, para dar a conocer sus instrumentos, máquinas, y operaciones: por cuyo medio se hacen perceptibles a los que no las saben, ni profesan.»²⁷

És per això que aconsella:

«Donde no la hubiere, conviene establecer una escuela patriótica de dibujo al cuidado de las sociedades económicas de los amigos del país por la forma y método, que se propone en el discurso sobre el fomento de la industria popular. Las horas de esta escuela, a imitación de la academia de las artes, deberían ser acomodadas, y distintas de las en que trabajan los artífices, para no impedir a los aprendices la asistencia a los talleres de sus maestros».²⁸

ment podia sortir d'un nombre més elevat de socis) i, sobretot, la manca de recursos econòmics, agreujada per l'absència de protecció reial. Aquesta precarietat es feia evident sobretot en «los proyectos grandes como la fábrica de canales para el riego y fomento del Comercio que son de su incuberancia nunca podrán realizarse sin que acceda a su fábrica la nación o la suprema potestad que la figura».

27. P. RODRÍGUEZ DE CAMPOMANES: *Discurso sobre la educación popular de los artesanos y su fomento* (1775), Oviedo, Grupo Editorial Asturiano, 1991.

28. RODRÍGUEZ DE CAMPOMANES (1775), 1991.

Pel que fa als continguts de les classes, considera que: «En estas escuelas no sólo se necesita dar las reglas generales de dibujo, y las partes del cuerpo humano; conviene también descender a los diseños de las máquinas, instrumentos, y operaciones propias del arte respectiva del aprendiz, luego que se halle adelantado en los principios de dibujo, comunes a todos; dividiendo a los discípulos ya adelantados, por clases del gremio o arte, a que pertenecen, y no antes; porque sería perjudicial», i assegura que fins i tot els futurs mercaders o comerciants s'haurien d'aplicar en el dibuix, «para distinguir los géneros en que comercian; y que sepan proponer a nuestros fabricantes y artesanos los de mejor gusto y despacho: ocupando útilmente unas horas, que les sobran en sus tiendas. Aun es de suma ventaja, que la nobleza posea el dibujo, para discernir los muebles, coches, pinturas, edificios, telas, tapicerías, alfombras, y estofas de mejor gusto; a efecto de no ser engañados en lo que compran, y emplear con utilidad propia a los artesanos en las cosas de uso, o de gusto».²⁹

Finalment, cal assenyalar que el taller caritatiu que es proposava havia de tenir com a patrona la Immaculada Concepció, que és un tipus de patronatge que trobem en d'altres institucions docents, si bé de caràcter universitari, com serien la Universitat de Cervera o la Universitat d'Alcalá de Henares.

IV. ALTRES HOSPICIS CATALANS COM A MIRALL

Entre els hospicis espanyols promoguts sota el govern de Carles III hi trobem els de Burgo de Osma o el de Vitòria, si bé durant el segle XVIII ja s'havia assistit a una primera «onada» de construcció d'aquest tipus d'edificis assistencials, com fou el cas del Real Hospicio de San Fernando, a Madrid, obra de l'arquitecte tardobarroc Pedro de Ribera, finalitzat l'any 1726.

Si ens situem a Catalunya, a Barcelona tenim la Casa o Hospital de la Misericòrdia, que s'havia fundat a finals del segle XVI, i es situà inicialment a l'antiga Morberia dels Àngels vells del carrer dels Banys, si bé aviat es traslladà al seu emplaçament definitiu, al carrer d'Elisabets. L'edifici s'anà engrandint de forma progressiva, sobretot durant l'últim terç del segle XVIII, d'acord amb el període procliu a la promoció d'aquest tipus d'institucions. També fou gradual el pas d'hospital a pròpiament hospici, amb una clara divisió de sexes, de manera que a partir de l'any 1772 les dones romangueren a la Casa de Misericòrdia, mentre que els homes es traslladaren a l'edi-

29. RODRÍGUEZ DE CAMPOMANES (1775), 1991.

fici del Seminari tridentí. L'any 1775 es constituí la Reial Casa d'Hospici i Refugi, que aniria acollint quasi exclusivament dones.

De fet, mentre que els homes s'ocuparan més de tasques de manteniment dins de la institució, o de preparació dels materials, com el transport o el cardat de la llana, les dones s'encarregaran de filar i fer funcionar els telers en els tallers tèxtils que s'hi instal·laran. Segons Anna Alonso i Lluïsa Rodríguez:

«Tot i que no s'explicita en les diferents ordinacions de la Casa de Misericòrdia, existia una predilecció encoberta per acollir noies de poca edat, submises, que s'adeqüessin als imperatius de la producció protoindustrial pròpia de la institució. Per aquest tipus d'indústria, resultava imprescindible un enorme volum de mà d'obra flexible, d'ací que, amb la persuasió, no pas amb la coacció (...) els administradors cerquessin la motivació laboral de les operàries».³⁰

Aquesta força de treball femenina fou a bastament explotada pels gremis del sector tèxtil, i la Casa de Misericòrdia es convertí també en un «laboratori» d'experimentació de noves tecnologies fabrils, sobretot pel que fa a la manufactura de cotó, com ho demostren Alonso i Rodríguez en el seu treball, citat anteriorment, si bé aquesta «experimentació» tecnològica s'estroncarà al final del segle arran de l'esclat de l'anomenada Guerra Gran i del conflicte amb Anglaterra.

Però el veritable «mirall» del projecte igualadí havia de ser un altre: l'hospici d'Olot, el qual trobem citat en la documentació sobre el possible nou establiment assistencial que s'havia d'aprovar per a Igualada. Així doncs, un document signat per Pedro Escolano de Arrieta, del Real Consejo de Su Majestad, diu el següent:

«Certifico que en el consejo se sigue expediente sobre establecimiento y fomento de un Hospicio o Casa de Misericordia en la villa de Olot para el recogimiento de los pobres de la misma villa y su comarca y para los del partido y diócesis de Vich, pues aunque la villa corresponde en lo eclesiástico al obispado de Gerona, en lo temporal y civil es del partido de Vich. Y habiendo el Consejo pasado los oficios convenientes con el Reverendo Obispo de Vich para que franquease algunos autos para dicho Hospicio, contestó en el año de mil setecientos ochenta no hallar ningunos que aplicar, pero que don Francisco Antonio Muñoz, Alcalde Mayor que fue de la villa de Igualada, sujeto muy ingenioso en el fomento de hospicios había formado un plan para

30. ALONSO; RODRÍGUEZ 2003, p. 803.

establecer uno en la misma villa, proponiendo para su subsistencia varios medios, que todo lo remitía al Consejo, por si alguno de ellos podía aplicarse para el de Olot, en caso de que el Consejo no tuviese por conveniente establecer el de Igualada (...).³¹

De fet, Olot també havia estat una de les ciutats pioneres en el desvetllament industrial català, i apareixia a la *Gaceta de Madrid* del 23 d'abril de 1779 com una vila efervescent, la vitalitat de la qual fou corroborada per viatgers com Antonio Ponz o Francisco de Zamora, que qualificaren la vila d'«uno de los mejores pueblos del obispado de Gerona». L'hospici d'Olot, propiciat per la «reconducció» del llegat del mercader Antoni Llopis, que anava destinat en principi a la construcció o establiment d'un col·legi jesuític a Olot. Com va passar en d'altres llocs, aquests llegats destinats als jesuïtes no van acabar de ser executats, ja que la Companyia de Jesús havia estat expulsada l'any 1767 dels dominis de la monarquia hispànica. D'aquesta manera, trobem que el col·legi jesuític de Vic, sota l'advocació de Sant Just, ja era utilitzat els anys setanta com a caserna militar, o que el col·legi de Cervera fou transformat en Real Colegio de San Carlos, en honor al rei Carles III, destinat a allotjar estudiants universitaris. El col·legi que els jesuïtes tenien a Sant Guim —fruit del llegat de Francisca de Merlés i de Calders, com hem vist— també fou embargat, i pretenia destinar-se a escola de minyons i habitatge del mestre.

En el cas d'Olot, doncs, ja no es va tractar de reconvertir un edifici, sinó que el llegat de Llopis estava intacte per construir-ne un de nou. El cas és que el mes de gener de 1772, l'Ajuntament d'Olot adreçava una petició al Consell Reial per tal que l'aplicació del llegat revertís en la ciutat, i atorgava la «responsabilitat» de la decadència o poca empenta de les fàbriques i oficis a la «multitud» de pobres entregats a la vida ociosa que hi havia a la ciutat —fet que serà desmentit per documents posteriors, que evidencien l'exageració, tant dels aspectes negatius com positius, que les autoritats feien en funció d'allò que interessés sol·licitar.

Josep M. Marquès, en el seu perfil biogràfic del bisbe Tomàs de Lorenzana,³² explica com aquest s'implicà en la consecució d'un terreny per a la construcció de l'edifici hagué de vèncer les nombroses resistències dels propietaris. També, com havia fet a Girona, extingí l'Almoina del Pa d'Olot

31. AHN: Consejos. Lligall 37.141.

32. J. M. MARQUÈS: «Tomàs de Lorenzana, bisbe de Girona, un funcionari benefactor (1775-1796)» a *Bisbes, il·lustració i jansenisme a la Catalunya del segle XVIII*, Girona, Eumo, 2000, p. 11-87.

per tal d'aplicar-ne els fruits al futur hospici, i també fou el responsable de la incorporació de l'herència de Pere Màrtir Orri, que havia estat llegada als jesuïtes. Finalment, el bisbe redactà les ordinacions de les escoles de dibuix que s'instauraren tant a Girona com a Olot, on efectivament, més enllà de cedir espais de l'hospici per a l'escola, un acord de l'any 1787 indica que hi anà a repartir premis, i que n'atorgà un de la seva pròpia butxaca de més de tres mil rals a les classes d'arquitectura, de flors i ornament, de còpies, de còpies de testes i de fusteria; també per al professor —al qual donà tres unces d'or—, els porters i el refresc que es distribuï amb motiu de l'acte.³³

Finalment, en el cas de l'hospici de Girona, el seu origen el trobem en l'Almoina del Pa i en l'antiga Casa de Misericòrdia —l'edifici de la qual seria reaprofitat. Construït entre 1775-96, també erigit durant l'episcopat de Lorenzana, que en fou un dels principals impulsors, l'hospici arribà a albergar diverses fàbriques que ocupaven sobretot població femenina, com la fàbrica de mitges de cotó, la fàbrica de llenceria i cotonines i una fàbrica de parairia.³⁴

V. CONSIDERACIONS SOBRE L'ARQUITECTURA DELS HOSPICIS

Malgrat que ja hem comentat anteriorment que alguns hospicis aprofitaven edificis preexistents i que no hi havia normes extraordinàriament detallades —exceptuant les que feien referència sobretot a la separació per sexes— per a la construcció dels nous, sí que trobem alguna característica comuna en la configuració i en l'aspecte del nou edifici. D'aquesta manera, podem afirmar que en línies generals, el tipus d'hospici que es generalitzà durant el segle XVIII es caracteritzava per la seva austeritat exterior, només trencada per l'èmfasi que es podia posar en la portada —l'exemple més destacable el tindríem al Real Hospicio de San Fernando, a Madrid, amb la portada barroca de Pedro de Ribera. De planta quadrangular, estaven articulats al voltant d'un pati o més, i sovint tenien l'església o capella com a eix de simetria, tal i com s'acompleix als hospicis de Girona i d'Olot —si bé a Girona la portada dona accés directe a l'església, mentre que a Olot l'accés

33. Marquès (2000, p. 52), fent-se ressò d'un article anònim dins l'*Àlbum literari i artístich de l'Olotí* (núm. 1 de maig de 1894, p. 4-5 i 8) explica que fins i tot els alumnes que no havien estat premiats s'emportaren com a consolació la quantitat d'un duro d'or (equivalent a 20 rals).

34. M. BORRELL I SABATER: *Pobresa i marginació a la Catalunya il·lustrada. Dides, expòsits i hospicians*, Centre d'Estudis Selvatans, 2002.

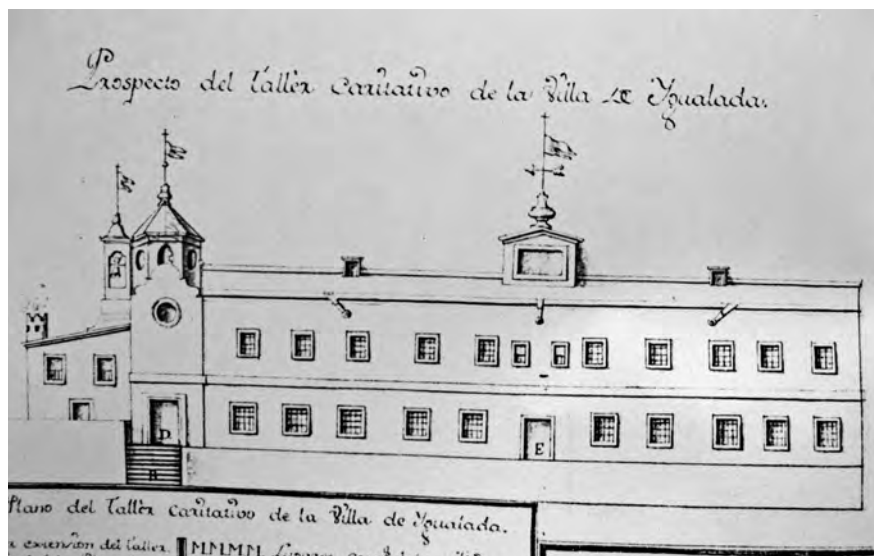
s'hi realitza des de l'interior i després de creuar el vestíbul que comunica també amb el pati principal.

El projecte presentat per l'alcalde d'Igualada hi preveia la construcció de la capella o església a un dels extrems, més segons la tipologia conventual. També presentava una característica diferenciadora respecte als exemples exposats anteriorment, que és el fet de no disposar de patis centrals. Es tractava, per contra, d'un edifici allargassat i sense patis centrals, que serien substituïts per l'espai situat al davant de l'edifici i que sembla, segons el plànol, on se'l denomina amb el nom de «plazuela», separat del carrer per un mur clos.

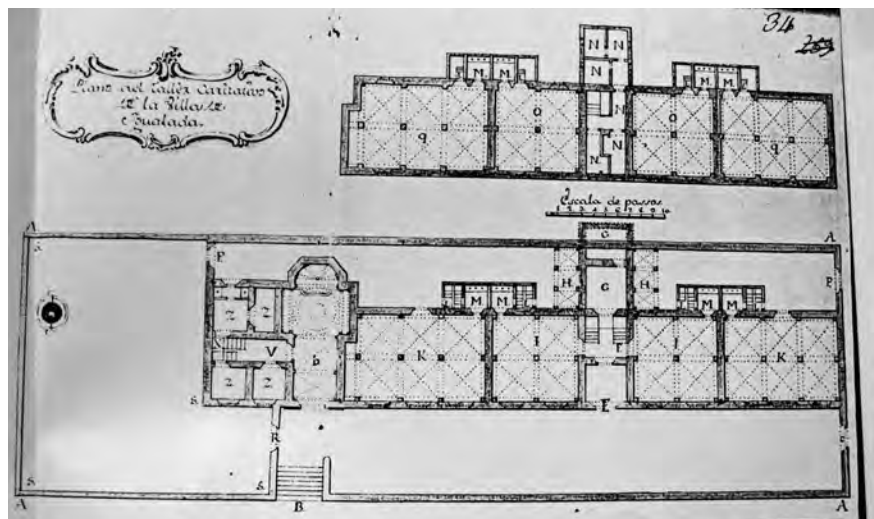
A l'exterior, l'edifici tindria dos nivells d'obertures quadrangulars —planta baixa i primer pis—, separats horitzontalment per una cornisa i amb la planta baixa centrada per una porta que marca l'eix vertical amb dues finestres més petites que les altres al primer pis i una mena de cimbori quadrangular —corresponent a la coberta de la caixa d'escala— culminat per un penell. Aquest eix central també està clarament definit al plànol; és el lloc on es troba l'escala principal, així com la cuina i el celler a la part posterior; en aquest mateix eix central, però a la primera planta, s'hi troben les habitacions dels «Padres del Hospicio», mentre que a banda i banda hi ha les habitacions dels hospicians. Els espais de la planta baixa a banda i banda de l'eix central estan dedicats als «laboratoris» (tallers) dels hospicians «de encierro» i als dels altres hospicians —en el cas dels dormitoris, també es feia la divisió entre hospicians «de encierro» i altres hospicians: la qual cosa manifesta que hi havia un estatut diferent per als hospicians que estaven reclosos respecte als que devien limitar-se a treballar als tallers.

En un dels extrems d'aquest edifici s'hi bastia la capella, que seria la capella primigènia de Sant Magí, que en tot cas s'hauria reformat per adaptar-se al conjunt del nou projecte. Al dibuix apareix amb una façana estreta, amb una portada i una rosassa circular i rematada per una testera de perfil mixtilini. El plànol ens la mostra com una capella d'una sola nau, amb dos trams coberts amb volta d'aresta, capçalera poligonal i un creuer amb els braços poc desenvolupats, que estaria centrat per una cúpula que tindria una traducció exterior en forma de cimbori vuitavat, amb obertures cilíndriques a cada cara. El dibuix de l'exterior permet apreciar un petit campanar de torre en una situació més endarrerida que la del cimbori, probablement partint de la casa situada a l'altra banda de la capella —i que tindria l'origen en la casa preexistent vora la capella de Sant Magí, que llavors quedaria integrada en el gruix del projecte.

Finalment, aquest projecte també anava acompanyat d'un dibuix del

Projecte de l'hospici d'Igualada. AHN: Consejos. Lligall núm. 37.141.

Projecte per a l'hospici d'Igualada. Planta. AHN: Consejos. Lligall núm. 37.141.

terme d'Igualada, on apareix la disposició allargassada de la vila, travessada pel camí ral i voltada de camps de conreu cerealístic, vinya, horta i diversos molins. Hi apareixen marcats els edificis religiosos de la ciutat: l'església parroquial, el convent de Sant Agustí, el convent de Caputxins, les Escoles Pies i la capella dels Dolors, la capella del Roser, la capella de Sant Bartomeu, la capella de la Verge de Gràcia, la capella de la Verge de la Guia, la capella de la Verge de la Soledat i la capella de Sant Magí, que era on s'havia de situar l'hospici, que és visible en la part més septentrional del terme, en un punt limítrof amb el terme d'Òdena. Uns darrers elements que apareixen assenyalats al dibuix són les dues creus termenades, situades cada una als extrems de la vila, a ponent —creu de Sant Agustí— i a llevant —creu de Montserrat.

VI. UN DESENLLAÇ FRUSTRAT

Però aquest projecte presentat per Francisco Antonio Muñiz no passà de la seva plasmació sobre el paper, ja que finalment, l'any 1784, després dels informes dels vicaris generals del bisbat al Consejo de Castilla, es resol que no es podia comptar amb cap renda segura per a l'establiment de l'ementat hospici o casa de misericòrdia a Igualada, el qual s'hauria de sufragar amb moltes dificultats amb el que proposava el pla presentat per l'alcalde, i no podria mantenir-se amb l'escassa renda de vuit mil dos-cents rals. Un dels exemples d'aquesta «poca fiabilitat» de les rendes era el de la causa pia d'Òdena —que repartia el pa per sant Miquel—, alguns col·laboradors de la qual ja s'havien negat a contribuir-hi pels rumors que fóra destinada a una altra finalitat.

Tot i això, el mateix Consejo dictamina que es formin a Igualada Juntes de Caritat que hauran de vetllar per tal d'impedir la mendicitat; recollint les almoines dels veïns i repartint-les per setmanes als pobres —dels qual quedaren exclosos els ociosos «*e inaplicados*»—; vetllant perquè els pobres sortissin d'aquesta situació i procedint-hi en contra en cas d'incompliment, amb la imposició de les penes contingudes en les Reials Cèdules contra «*vagos*» i impeding la mendicitat.

Així mateix, s'assenyala «que se aplique la junta a recoger los niños huérfanos o destituídos de otros socorros para destinarlos a aprender las artes y oficios con los fabricantes y maestros de esta villa, pagando el aprendizaje con parte de las limosnas que recojen». I atès que a Igualada hi havia Escoles Pies, «será muy importante el que ambos sexos estén socorridos, y para ello cuando la junta tenga proporción podrá fomentar la educación de

niñas, buscando maestras que las enseñen además de los rudimentos de nuestra fe a leer y escribir, coser y las demás labores propias del sexo segun lo ejecutan en esta corte las juntas de caridad». Amb això es comptava que fossin les Escoles Pies les encarregades d'acomplir, d'alguna manera, la voluntat del Dr. Padró i Serrals. Es tractava de poder educar també els dos sexes, nens i nenes, per la qual cosa s'estipula que, quan sigui possible, la Junta de Caritat podrà promoure l'educació de les nenes: cercant mestres que els ensenyin, a banda dels rudiments de la fe, a llegir, escriure, cosir i altres tasques «pròpies del seu sexe», tal com ja ho executaven en d'altres indrets les Junes de Caritat.

Sembla, doncs, que a banda de considerar que les rendes no serien suficients per mantenir una institució d'aquesta mena, la resposta també destaca l'oposició dels descendents i marmessors dels béns del mateix Dr. Padró, que pretenien aplicar el llegat a la fundació d'una causa pia per a dotar les filles i els descendents de la mateixa família i per a la carrera i els estudis dels seus fills i descendents, com segons ells havia disposat el mateix testador en cas que no fos viable la fundació del priorat, la capellania o el benefici amb el qual s'havia de fundar l'hospici. És per això que la fundació de Joan Padró Serrals estava litigiosa i pendent de la cúria eclesiàstica de Vic.

En definitiva, segons la resolució de 28 d'abril de 1784, els informes per a denegar la fundació eren clars, i en consideració, doncs, d'aquests inconvenients, el fiscal entén que no és aconsellable i que no existeix arbitri per a pensar que (almenys en aquell moment) es pogués dur a terme una fundació d'aquesta mena. Però, per tal de poder atendre la bona disposició dels seus habitants a l'auxili dels necessitats, «*desterrando la vagancia e inaplicación*», es podran formar les sobredites Junes de Caritat segons les regles establertes per l'Estat, adaptables a les circumstàncies locals. Al mateix temps, aquestes junes s'ocuparien de recollir els nens orfes que no tinguessin cap altre auxili, per tal de destinar-los a aprendre arts i oficis amb els fabricants i mestres artesans de la vila; en pagarien l'aprenentatge amb part de les almoines que s'obtinguessin.

Aquesta Junta de Caritat que proposa el Consell Reial haurà de compondre's tant de persones eclesiàstiques com seculars, i s'haurà de comunicar l'establiment de l'esmentada Junta a l'alcalde major, al qual es lliurarà un exemplar de la «*Real Cédula de erección de Juntas de Caridad en esta Corte*», per tal que li serveixi com a model. L'Ajuntament s'haurà de posar d'acord amb el rector de la parròquia i amb l'altre clergat de la vila per tal de procedir a la seva organització.

L'eufòria de la proposta no havia passat, doncs, d'això. L'alcalde Fran-

cisco Antonio Muñiz³⁵ no podria fer realitat un projecte que sens dubte tenia el mateix esperit que les obres del seu admirat —i coterrani, ja que tots dos procedirien d'Astúries— Campomanes, que també l'hauria inspirat a l'hora d'impulsar la creació de la Societat Econòmica d'Amics del País de Tàrraga, quan ell n'ostentava el càrrec d'alcalde major. Així doncs, si el 26 d'octubre de 1778 el trobem encara a Tàrraga, fent un discurs a la Junta de la Societat Econòmica, el mes de febrer de 1779 ja rebrà la vara d'alcalde major d'Igualada, on l'any següent ja mirarà d'encarrilar el projecte de l'hospici.

Cal, doncs, per acabar, fer especial menció d'aquest personatge del seu temps, que apareix als expedients de l'Orde de Carles III com a «Vizconde de la Quintana» i del qual sabem que fou advocat del Consell Reial i que escriví diversos textos vinculats amb el món del dret i de les lleis, com ara dos discursos impresos a València l'any 1778, o l'obra *Discursos políticos críticos apologéticos sobre el mal uso de la noble Jurisprudencia en el tribunal de la razón*, impresa a Barcelona el mateix any.

Finalment, a Francisco Antonio Muñiz el trobem ressenyat al *Viaje de España* d'Antonio Ponz, on apareix com a Alcalde Major de Ciudad Rodrigo (Salamanca), ja durant la dècada de 1790, on sí que aconseguirà crear-hi un hospici amb una fàbrica de baietes.³⁶

35. També hi ha un Francisco Antonio Muñiz Lorenzana, arquitecte, nascut a Avilés o Gijón l'any 1752. V. DE LA MADRID ÁLVAREZ: «La arquitectura fernandina en Asturias. Francisco Antonio Muñiz Lorenzana y Ramon Secades», *Boletín del Real Instituto de Estudios Asturianos*, núm. 145, Oviedo, 1995, p. 205-245.

36. P. J. DEMERSON: «La Sociedad Económica de Amigos del País de Ciudad Rodrigo», 1982.

APÈNDIX DOCUMENTAL

I

Testament del prevere beneficiat de Santa Maria d'Igualada Joan Padró i Serrals, inclòs entre els documents de la Cúria de Vic.³⁷

AHN: Consejos. Lligall núm. 37.141.

Joseph Antonio Estevanell por las autoridades apostólica, real y del Ilustrísimo y Reverendísimo Señor Obispo, escribano público de número y de la cúria del vicariato eclesiástico de Vich infraescrito:

Certifico y doy fee que en el registro de testamentos de dicha curia se halla registrado el testamento del reverendo Doctor Juan Padró Serrals, presbítero de la villa de Igualada Obispado de Vich, hijo legítimo y natural del magnífico Joseph Padró y Bas en dicha villa de Igualada domiciliado y de Catalina Padró y Serrals, consortes, que otorgó ante Vicente Cots y Mitjans por autoridad Real Notario público de dicha villa de Igualada en diez y ocho días del mes de diciembre de mil setecientos treinta y siete, en el qual se hallan todas las solemnidades prescritas por el derecho, esto es proemio, clàusula de institución de heredero y dos testigos llamados por el dicho testador, cuya clàusula de universal herencia continuada en dicho testamento es como se sigue: // Tots los altres emperò béns meus mobles e immobles haguts y per haver, veus, drets, forças y accions mias qualsevols y ahont se vulla que sian y que a mi me pertanyen y pertanyeran ara y en lo esdevenidor en qualsevol part del món, per qualsevols rahons, drets, títols o causas, deix y otorch y amb mi hereu universal fas e instituesch a Nostre Senyor Déu Jesuchrist y al Senyor de la ànima mia, volent y expressament ordenant que dits senyors marmessors meus en continent mon òbit seguit, prengan ab benefici de inventari tota la mia universal heretat y béns y aquells (menos los censals morts y violaris ja creats) vengan en lo encant públich al mes donant sos preus o quantitats de pecunias de ells resultants demanen, exigescan y cobren, y de aquells ápoas fasian y firmen sos compradors en possessió, posen mos drets y accions, dedescan de evicció, prometen y per aquella mos béns obliguen. Y perço fassen qualsevols actes de venda y altres cosas necessàries y convenientes ab totes y sengles clàusulas, obligacions y renunciacions, y venuts aquells tot allò que de aquells resultarà, pagats primer los gastos del enterro, funerària, missas, llegats, deutes y demás que pagar se dega, sia depositat en lo arxiu de la Reverenda Comunitat de Preveres de la present vila d'Igualada y de allí esmerçats a favor de censal en lloch segur ab decret del senyor Degà de la vila i Deganat de Igualada, y esto se hage de observar sempre que vindrà lo cas de quitació de qualsevol censal, y que los violaris sian commutats a favor de

37. No l'hem de confondre amb el testament de Joan Padró Serrals —cosí seu i fill de Francesc Padró i Anna Maria Serrals—, hereu del patrimoni de Joan Serrals, senyor del castell i terme d'Orpí, publicat per TORRAS I RIBÉ, 1976, p. 203.

censal, sempre que vindrà lo cas de quitació, volent y expressament ordenant que per dits mos marmessors sia instituït i fundat, com jo ara de present a major honra y glòria de Déu omnipotent, de la adolorida Verge Maria mare mia y de tots los sants de la cort celestial, y en remissió de mes culpas y pecats y per repòs de la meua ànima, de las de mos pares y altres que jo tinga obligació, instituesch y fundo un priorat, benefici o capellania perpètuu, simple y eclesiàstich ad mutum amobile en la capella del gloriós Sant Magí màrtir, terme de la present vila y baix la invocació del mateix sant, de la qual capella, casa, jardí y terras annexas a dita capella me trobo avui en possessió. Dotant aquell de tots mos béns, censals, violaris y demás cosas que jo tingue lo dia de ma mort, volent que dit priorat o capellania sia ad mutum amobile y ab las condicions que baix manifestaré, ab aquellas que se conformarà lo Il·lustríssim y Reverendíssim Senyor Bisbe de Vich mon superior, o son Il·lustre Vicari General, y sinó convé que sia benefici, priorat o capellania, a lo menos vull que sia causa pia com baix explicaré, suplicant al dit Il·lustíssim senyor vulla interposar sa auctoritat y decret y guiar esta disposició ab lo modo més salutífero. Y entrant amb la declaració de esta fundació, vull primerament que lo patró de est priorat, benefici o capellania sia lo doctor Josep Padró y Serrals mon germà, y después de sa mort son fill y hereu seu, y después sos descendents per línia recta y no transversal, y finida y evacuada dita línia recta vull entria a ser patró de dit priorat, benefici o capellania o administrador de dita causa pia lo hereu que es trobarà, també descendent per línia recta y no transversal de dita Catarina de Gras y Jordana, filla de Catarina Jordana y Padró de Cardona, germana mia, y que dit Padró dega presentar dit priorat dins un mes a die notitia. Primerament a un fill seu, o nét fill de son fill o filla si tindrà fill mascle com vulla ser eclesiàstich sols tinga tretze anys, tenint obligació de dir o fer dir missa tots los dias y a lo menos ne hage de celebrar o fer celebrar en la capella de Sant Magí ahont estarà fundat dit Priorat cada any; una lo dia dinou de agost, altra lo dia vint de dit mes, per las obligacions tinc en los actes de las concessions o donacions de dita capella o terreno. Fins que serà fundat y presentat dit priorat vull que dits marmessors fassan celebrar ditas dos missas cada any, y hagen de mantenir tots los ornatos tinch per celebrar missa en dita capella per no haver de enfadar a ningú. Y açò hage de observar lo presentat in perpetuum y per salut y repòs de la mia anima y màs obligacions lo dia immediat següent del dia se farà en esta vila una festa del Sant Christo y las demás allà ahont apareixerà al obtentor; però fora de mon agrado fosen celebradas en dita capella de Sant Magí o de Nostra Senyora dels Dolors de la present vila, y después de ser morts los néts de dit Padró vull que dit priorat sia presentat a un fill mascle descendent de dit mon germà lo més pròxim per línia recta, y si de estos no no existiran, vull que entrian los proximioris per línia transversal a obtenit dit priorat, però sempre vull que sian primers los que descendiran de la casa de mos pares per línia recta, declarant més avant que los obtentors de dit priorat proximioris en línia recta a dit Padró quan obtindran dit priorat que serà passats catorze anys o més que serà fet lo conferimus de dit priorat y no diran missa, pugan fer celebrar dita missa per lo sacerdot los apareixerà, donant-li la caritat se convindrà y lo que li

sobrarà dels redits de dit priorat servesca per dit obtentor per conseguir sos estudis y graduar-se, y dient missa se puga fer lo mateix ab la obligació que per cada deu rals lucrarà fetas las obligacions, hage de fer la via sacra per sufragi de ma ànima y demés obligacions, y declaro que en cas de succehir que en la casa de mos pares hi haurà altre fill que voldrà ser sacerdot y no tindrà còngrua per ordenar-se, vull que aquell que obtindrà dit priorat o benefici, fill o nét de dit Padró, y arribarà lo dit fill que no tindrà títol o edad de vint y dos anys y voldrà est ser sacerdot y no tindrà títol bastant per ordenar-se, que en tal cas lo obtentori de dit Priorat o benefici tinga de donar a aquell si voldrà ser sacerdot cent lliuras quiscun any dels havers de dit priorat, ab la obligació que per cada lliura ab diners hage de fer celebrar una missa per la caritat de ell ben vista, y venint lo cas de tenir la còngrua sens dita consigna de cent lliuras, cessia dita consigna de cent lliuras. Prevenint que si per sos rèdits, fruits i pensions anuals pasaran de tres-centas seixanta-lliuras, en est cas vull que las cent missas las dega comptar de caritat, quiscuna una lliura y per las demés dos lliuras quiscuna. Item vull y es ma voluntat que dit priorat, benefici o capellania no sia presentat fin y a tant que las casas dels sobredits hi hage fill o fills que tingan catorze anys y que en tot lo temps discorrerà desde ma mort fins a tenir fill y estos tenir catorze anys, vull que per dits mos marmessors sia elegit un procurador hermano de la Escola Pia de la present vila, lo que apareixerà al president de dits Padres y que aquest cobria y administre tots los sobredits rèdits y los tinga cada any de depositar en lo arxiu de la comunitat de Igualada en presència de dits mos marmessors, y que aquells sian esmerçats a favor de censal, alomenos de propietat cent lliuras, comprant primerament a observació de la marmessoria y después del dit priorat, ab decret del Senyor Degà de Igualada, y que a dit hermano religiós se li sia donat per son capsou divuit diners per lliura, y que cada any se li sian presos los comptes y que per cada deu rals cobrarà de capsou lo president superior de ditas Escolas Pias, se quedia sinch sous per la caritat de fer celebrar una missa ab la obligació que lo dia se celebrarà aquella, lo endemà hage de fer fer la via sacra per un de sos súbdits per lo col·legi. Y en cas que dit Pare President no volgués que ningun de sos súbdits fos procurador, que en tal cas los dits mos marmessors per lo dit temps elegescan altre persona per collectar ditas cosas, assenyalant-li son corresponent salari y fer dir dita missa al sacerdot los apareixerà. Per quant intento que mos marmessors no tingan lo maneig en los diners per la experiència de haver-se perdut alguna cosa manejant diners de causas pias, manant expressament al obtentor de dit priorat y tot lo temps vacarà a dits mos marmessors, hagen perpètuament de mantenir la capella, casa, jardí, terras y oliveras annexas a dita capella, tot lo que val sia aplicat y consolidat ab dit priorat y que qui obtindrà dit priorat sia amo y dueny de ditas cosas com fins al temps dit ho seran mos marmessors, y si per ventura serà que la fundació per mi sobre disposada no podrà tenir lloch per algun reparo que no volgués allanar lo Senyor Bisbe, com des de ara li suplico vulla allanarla y posar-hi son decret y dictamen; vull y es ma voluntat que per mos marmessors sia instituïda y fundada com jo ara de present a la mateixa honra y glòria de Déu omnipotent instituesch y fundo una Causa Pia per donsellas a maridar y estu-

dians estudiar, fills y descendents de dit Doctor Joseph Padró mon germà, néts y netas seus, volent que posen de dita causa pia las fillas que casaran en dita casa de mon germà, en adjutori de son matrimoni y los fills per passar sos estudis, los quals pujan ja gosar dels fruits de aquella, anant a estudi y no passant més que las becerolas, deixant y anomenant per administrador de dita causa pia al dit mon germà y a sos fills y descendents per línia recta y no transversal, donant-los com los dono la facultat de consignar a dits fills y fillas la quantitat o quantitats a ell y als seus ben vista. Y no havent-hi fills ni fillas per gaudir de dita causa pia descendents de dit mon germà per línia recta, vull que gosen de aquella los fills y fillas descendents de dita casa per línia transversal, així com està dit del priorat, privant així mateix a dit mon germà y als seus la conbransa dels rèdits de dita causa pia, sinó que ell y los seus degan elegir un procurador per a cobrar dits fruits, y aquells sian deposats en lo arxiu de dita Comunitat de Igualada, y que de ells no sian extrets sinó és per via de consigna per lo administrador fahedora, y hage de prendre las comptas del procurador com dalt està previngut, confeso y reconesch a Joseph Pasqual pagès de la present vila, que de ell tinch rebut las cent vuitanta una lliuras que la Universitat de Igualada me consignà contra dit Pasqual, ab acte rebut en poder de Bartomeu Costa, notari de Igualada als tres de juliol de mil set cents vint y sis, y per quant estic de ell satisfet, fas la present reconeixença».

Como todo más por extremo es de ver en dicho registro que queda en dicha curia de mi cargo a que me refiero. Y para que conste donde convenga doy la presente certificación escrita de mano ajena, signada y firmada de la mi propia y sellada con el sello de dicha Curia. En la ciudad de Vich a los diez y siete febrero de mil setecientos ochenta y tres.

Joseph Antonio Estevanell, escribano de dicha Curia.

II

Estatuts del taller caritatiu d'indústria popular que s'havia d'establir com a hospici a Igualada.

AHN: Consejos. Lligall núm. 37.141.

ESTATUTOS DEL TALLER CARITATIVO DE LA INDUSTRIA POPULAR DE LA VILLA Y PARTIDO DE IGUALADA EN EL PRINCIPADO DE CATALUNYA

I

Deberá de cuantos individuos quieran alistarse para cooperar en las útiles faenas de este taller, sean eclesiásticos o seculares de dentro o fuera de la villa, siempre que sean sujetos de celosos de algunas conveniencias y de quienes se pueda esperar arrimen el hombro en lo que se les cometiére, y santos fines a que aspira la erección de este cuerpo.

II

Solo el director tendrá la facultad de admitirlos, dexando a su cuydado y prudencia el examen de las circunstancias que les hagan acreedores para ser alis-tados, que lo practicará el secretario del taller con vista de el decreto de admisión que pondrá el expressado Director al pie del memorial del pretendiente.

III

Por razón de entrada y anualmente se ha de satisfacer en la tesorería del taller diez pesetas para que con este fondo se puedan señalar algunos premios que estimulen la aplicación y adelantamiento en los objetos de la institución del cuerpo.

IV

Los individuos de este taller caritativo se han de juntar una vez al mes, cada quince días o en cada domingo para tratar de lo que ocurra y promover los ade-lantamientos del instituto, quedando al cuidado del Director el fixar el tiempo para expressadas juntas, con que no sean en días de trabajo por no embarazar el de los artesanos.

V

En la primera junta por mayoría de votos de los concurrentes se ha de elegir un Director, que ha de ser el superior del taller para dirigirlo en todos sus ramos, y a quien deben todos obedecer en los puntos de su conveniencia y estribando en su actividad, prudencia y conducta la subsistencia y progresos de esta asociación piadosa, siempre se deberán dirigir los votos, sin ninguna preocupación, pasión o miramiento siniestro hacia el más benemérito, siendo de fatales consecuencias para la conciencia lo contrario.

VI

Se elegirán por el mismo método un vice-director, secretario, vice-secreta-rio, censor, tesorero y contador, que tendrán a su cargo lo que corresponda a estos empleos, en la conformidad que se usa en las sociedades económicas y es-pecifican muy bien los estatutos de la Matritense y de la villa de Tàrrega de este Principado, que andan en las manos de muchos por lo que se admite su prolija especificación.

VII

Estos empleos se exerceran por un año o más si pareciese a la diputación del taller, aunque el de Director para continuarse, pende de la superior aprobación de Su Majestad, logrando su soberana confirmación y validación este taller de caridad, segun se ha prevenido en las sociedades económicas que estan erigidas en el reyno.

VIII

Unos socios estaran destinados al cuidado de los inocentes expósitos, velando tengan el que deben sus amas nudrices para alimentarlos, asearlos y conservarlos sanos y robustos; y concluyéndose el tiempo de la lactación y aquel que el fondo de Piedad de Barcelona tiene señalado para socorrerlos, lo expondrán en la Junta del taller caritativo con el dictamen que hayan formado, o para que se entreguen pro hijados a quien los solicita, o para que se eduquen de cuenta del taller según juzgue por más acertado.

IX

Darán parte al R. Rector de qualquier expósito que se halle en el torno, que a este efecto se ha de poner en la casa del taller, o que se encuentre en qualquiera otra parte para que pase los avisos y oficios acostumbrados a Barcelona y proporcionar ama nudrid con su acuerdo y consentimiento, noticiándolo a la Junta el taller en la primera que tuviese, para que por el secretario se forme el correspondiente assiento, con que queda adoptado por hijo de este cuerpo patriótico, para ayudarle y darle colocación, como sea más interés de el estado.

X

Otra diputación se empleará con los hospicianos, sin omitir diligencia, que juzguen conducente para hacerlos miembros de la república, laboriosos, aplicados e industriosos con total exterminio de sus malos hábitos y traviesas constumbres adquiridas en la escuela de la tuna y libertad de la mendicidad.

XI

Visitaranlos a menudo en la casa del taller, reparando en lo que sean omisos el que nombramos Padre y Madre de él, y reprendiéndolos con prudencia para lograr la enmienda, dando cuenta a la Junta en lo que no pudiese conseguir.

XII

Se debe solicitar por esta diputación que dichos hospicianos tengan que trabajar, hablando y ajustando este punto con los diversos fabricantes de la villa para que entreguen labor en la casa del taller, de que se han de hacer cargo los Padres de él para retornarla a su Dueño ya manipulada y cobrar el contingente que corresponde al trabajo.

XIII

Los hospicianos que estuviesen en actitud de poder salir a aprender oficio, se conseguirá por esta diputación, haciendo los contratos acostumbrados de asiento con los maestros, como practican los Padres respecto a sus hijos que quieren aprender este o aquel arte, de lo que se dará parte a la Junta y se anotará por el secretario en el lugar correspondiente.

XIV

Se empleará otra diputación en el ramo de la industria, adquiriendo luces para que se adelante aquella o esta, como y por los medios que lo ha conseguido en otras partes, reflexionará en los embarazos que detengan la propagación y mayor perfección del otro o aquel arte, para que conferenciado en la Junta se resuelva y procure el remedio.

XV

Debe entramarse en la legislación gremial de Igualada y noticiar a la Junta quanto le parezca digno de reforma para mayor provecho de los gremios y sus individuos, a cuyo fin visurará sus libros con permiso del Alcalde mayor, que no lo deberá negar por un fin tan interesante.

XVI

Como se ha de establecer una escuela gratuita de dibujo en una de las dos casas de la villa por la precisión que de este auxilio tienen las artes, se formará otra diputación para fomentarla y radicarla por las reglas que a su tiempo propondrá la Junta.

XVII

Dedicarse otra diputación en los asuntos de policia, auxiliando con sus prudentes especulaciones al Ayuntamiento, para un mejor adelantamiento de ella en la villa, le propondrá por escrito con aprobación de la Junta sus discursos y siendo de interés al público no abrigándolos el Ayuntamiento (que no se espera) podrá la Junta hacer sus recursos en beneficio de común hasta conseguirlos.

XVIII

Los individuos de estas diputaciones se han de nombrar en junta general, y para cada una se ha de elegir un sobrestante y un vice-sobrestante que supla sus ausencias, estando todos los de la Diputación a sus órdenes en el ramo de su incumbencia para juntarse quando les avise y trabajar en su promoción segun se acordare entre ellos, trasladando a la Junta sus deliberaciones para que las apruebe, reforme o desestime.

XIX

Las juntas no se han de celebrar en la casa del taller por no embarazarle y por la improporcion de la distancia, se tendrán en la misma sala que se destine para el dibujo en la casa que llaman de Franquesa, que corre a cargo del Ayuntamiento como va espresado.

XX

Seran socios natos del taller caritativo el Rector de la parroquial iglesia de Igualada y el Alcalde mayor, sin precision de contribucion de entrada ni anual por la mayor equivalencia de la utilidad de sus influxos y proteccion y la misma prerrogativa gozará el heredero de la casa de Padró, que fuese patrono de la capilla de San Magín y de este piadoso establecimiento.

XXI

En cada año y día que se asigne por la Junta se celebrará la general con toda solemnidad y publicidad, dando en ella cuenta de las tareas de aquel año y de los individuos que compongan el taller caritativo; se publicarán las diputaciones y los nombrados para los empleos, cuya eleccion se ha de hacer en la anterior preparatoria.

XXII

Quanto conduzca al manejo y gobierno económico del taller caritativo para su mejor régimen, en lo que no va expresado en estos estatutos se tomará de los de la Sociedad Económica Matritense que andan insertos en los de la de Tàrraga, en todo aquello que a juicio de la Junta fuese adaptable a las circunstancias de Igualada.

FIN